

Các trường tư thục ở Vinh thời thuộc Pháp

□ PHẠM XUÂN CÂN*

Hình ảnh trường Khuất Như Khôi quảng cáo trên báo Thanh Nghệ Tĩnh tân văn

Cho đến năm 1930 ở Vinh - Bến Thủy, ngoài trường tiểu học giành riêng cho trẻ con tây (École Fran-aise, trong dòng tu ở khu vực Bệnh viện thành phố Vinh hiện nay) còn có ba trường công lập là Tiểu học Pháp - Việt (Bao gồm trường Cao Xuân Dục giành cho nam và Nguyễn Trường Tộ giành cho nữ); Tiểu học Bến Thủy (do ông Phan Bá Tuân bỏ tiền xây dựng trước năm 1927) và Cao đẳng tiểu học (Quốc học Vinh).

Bên cạnh đó, còn có một số trường tư thục sau đây:

- Trường Chính Hóa. Đây là trường tư thục, do Giáo hội Công giáo lập ra, nằm ở phía Nam nhà thờ Cầu Râm, đầu đường Lê Hồng Sơn hiện nay. Trường do cha Père Cuissac làm

hiệu trưởng. Tham gia giảng dạy có một cố đạo và một số giáo viên người Việt, như thầy Lê Đại Lý (quê Quảng Ngãi), Võ Thành Minh (Yên Thành), Trần Quốc Nghệ (Hương Sơn)... Số lượng học sinh của Chính Hóa không nhiều như các trường tư thục khác.

- Trường Khuất Như Khôi: Năm 1933, từ Hà Nội, bà Khuất Như Khôi (vợ ông Khuất Như Khôi là một yếu nhân ở Nhà máy xe lửa Trường Thi) vào Vinh đầu tư, lập ra trường Tư thục Khuất Như Khôi. Theo hình ảnh được quảng cáo trên báo *Thanh Nghệ Tĩnh tân văn*, đây là một ngôi trường hai tầng, bề thế và rất đẹp. Báo chí đương thời cũng phản ánh nhiều hoạt động của trường Khuất Như Khôi. Nhưng cho đến nay chúng tôi vẫn chưa biết vị trí của trường đóng ở đâu.

* Nhà nghiên cứu, TP. Vinh

Học bạ của học sinh trường Chinh Hóa

- Trường Minh Tân: Vào mùa thu năm 1937, một số chính trị phạm (chủ yếu do hoạt động trong đảng Tân Việt) được ra tù, như Hoàng Đức Thi, Phan Kiêm Huy... Là những người có học vấn khá cao, lại đúng thời kỳ chính phủ phái Bình Dân lên cầm quyền ở Pháp, có nhiều cớ mở về chính sách thuộc địa, nên họ đã cùng nhau nhóm lại, thành lập nên trường trung học tư thực Minh Tân, do thầy Hoàng Đức Thi làm hiệu trưởng, thầy Phan Kiêm Huy làm quản lý (Le Gérant). Thầy Hoàng Đức Thi (1898 - 1951) là con thứ hai

Lễ phát phần-thưởng của một trường tư-thực ở Vinh

VINH. — Chủ nhật 11 juin, trường Khuất-như-Khôi làm lễ phát phần thưởng cho học-sinh trong trường. Các phụ-huynh học-trò và nhiều người đến dự lễ. Ba giờ rưỡi chiều bắt đầu vào cuộc: học-sinh diễn tuồng tây, một ông giáo trong trường đọc một bài diễn-văn, rồi phát thưởng cho học-trò, từ lớp nhất đến lớp năm trở nào cũng có một phần-thưởng. Tối đến có chớp bóng và đánh giải ping-pong (vào chung-kết). Xin hạ Gia 8/7 6/2 lấy giải. Cuộc phát phần thưởng này rất náo nhiệt vì trường Khuất-như-Khôi nhân dịp có đặt cái «cúp» cho các đấu thủ ping-pong trong tỉnh và các nơi đến dự. Cái cúp (đình-đồng) đáng giá 12\$00.
 Trước hôm ấy, trường Khuất-như-Khôi lại có tổ chức cuộc học-sinh rước đèn đi các phố, trước nhà trường trung đẳng kết thái nguy nga, ai đi qua cũng phải dè ý.
 Trường này học-trò cũng khá đông mà kết-quả trong các kỳ thi năm nay mỹ-mãn lắm. Thi Sơ-học yếu-lực, học-sinh trường này đi 39 người đỗ được 37, thi Sơ-học Pháp-Việt đi 63 đỗ được 36.
 Thật đáng khen và nên khuyến khích vậy

Bài về lễ phát thưởng của trường tư thực Khuất Như Khôi. TNTTV 23/6/1933

của tiến sĩ Hoàng Kiêm (Tổng đốc Nam Ngãi về hưu ở Vinh), quê Diễn Cát, Diễn Châu. Ông đã tốt nghiệp Cao đẳng Sư phạm Đông Dương, về dạy học ở Huế. Tại Huế ông tham gia thành lập đảng Phục Việt (sau là đảng Tân

Việt). Năm 1928 ông bị bắt cùng Đào Duy Anh. Sau đó được thả ra, về làm hiệu trưởng trường Tiểu học Pháp - Việt Hà Tĩnh. Tại đây ông lại tham gia phong trào Xô viết Nghệ Tĩnh, nên bị bắt giam. Năm 1936, ông được thả và năm 1937 thành lập trường Tư thực Minh Tân ở Vinh. Hiện chúng tôi vẫn chưa xác định được vị trí cụ thể của trường Minh Tân, chỉ biết ở dọc đường Phan Đình Phùng ngày nay.

Trường Minh Tân ngay từ năm đầu tiên đã thu hút được rất đông học sinh. Đội ngũ giáo viên của trường bao gồm những người rất giỏi, như Hoàng Đức Thi, Phan Kiêm Huy, Đỗ Đức Chúc... Đặc biệt, không chỉ có các giáo viên người Nghệ Tĩnh, mà Trường còn thu hút được một số thầy rất nổi tiếng ở Hà Nội vào dạy, như thầy Hữu Ngọc (là nhà nghiên cứu văn hóa Hữu Ngọc hiện nay) dạy Pháp văn; thầy Nguyễn Triệu Luật, dạy lịch sử. Riêng thầy Nguyễn Triệu Luật là một nhân vật đặc biệt, không chỉ dạy sử giỏi, ông còn là nhà văn nổi tiếng với các tiểu thuyết lịch sử, đồng thời là một chiến sỹ Quốc Dân Đảng, tôn thờ lãnh tụ Nguyễn Thái Học. Không phải ngẫu nhiên mà khi thầy Nguyễn Triệu Luật chia tay Minh Tân trở lại Hà Nội, báo *Tuần Lễ* (ra ở Vinh) đã giành hẳn nửa trang nhất để đăng bài về thầy và lời từ biệt của thầy.

Rất tiếc khi thời cuộc diễn biến phức tạp nội bộ giáo viên trường Minh Tân lục đục, mâu thuẫn nhau. Mâu thuẫn đã dẫn đến việc tháng 1/1940 Minh Tân phải tuyên bố đóng cửa.

- Trường Thuận An: Sau khi Minh Tân đóng cửa, đội ngũ giáo viên chia làm hai. Một số cùng thầy Hoàng Đức Thi ở lại địa điểm cũ, lập nên trường tư thực Thuận An. Ít lâu sau, trường Thuận An nâng cấp thành trường

trung học. Khi đó thầy Võ Thuần Nho (em trai Đại tướng Võ Nguyên Giáp) làm hiệu trưởng.

- Trường Lê Văn: Một số giáo viên khác gồm phần lớn là các cựu chính trị phạm như Phan Kiêm Huy, Đỗ Đức Chúc, Nguyễn Năng Độ, Ngô Đức Mậu cùng nhau lập nên trường Lê Văn. Các thầy mời ông Nguyễn Đức Bính làm hiệu trưởng. Lúc bấy giờ Nguyễn Đức Bính đã là một nhà báo, nhà văn nổi tiếng, nguyên chủ bút báo *Ý Dân*, *Thời Vụ* và tờ “Vịt buộc” (bằng tiếng Pháp). Hiện giờ ông đang là chủ bút báo *Tuần Lễ*, đồng thời là Dân biểu Nghị Viện Trung kỳ. Ông Nguyễn Đức Bính cũng là chồng của cô Nguyễn Thị Du, hiệu trưởng trường nữ học Nguyễn Trường Tộ. Bởi vậy, những năm sau hầu như học sinh trường Nguyễn Trường Tộ sau khi học xong tiểu học đều sang trường Lê Văn.

Trường Lê Văn tiếp tục được sự phục vụ của nhiều giáo viên giỏi từ trường Minh Tân cũ. Thầy Nguyễn Triệu Luật từ Hà Nội cũng trở lại, không chỉ thế thầy Luật còn mời theo các thầy Nguyễn Hữu Ngọc, Bé Ngọc Bảo, Vũ Tuấn Sán, Nguyễn Thanh Tùng cùng vào Vinh, chung lưng đấu cật cùng Lê Văn.

Thầy trò trường Lê Văn gặp mặt trước khi nghỉ tết năm 1940

Quảng cáo trường Lê Văn trên báo *Tuần Lễ*

Nhà văn hóa Hữu Ngọc nhớ lại: “Thế là vào một đêm khuya tôi và bạn Tùng đổ bộ xuống thành Vinh. Tôi dạy ở đây được một năm rưỡi tại trường Lê Văn. Hơn nửa thế kỷ qua, nghĩ lại cái tuổi 22-23 thuở ấy đã để lại cho tôi nhiều kỷ niệm tươi đẹp và có ích cho cuộc đời tôi. Tôi đã có dịp tìm hiểu núi sông, cuộc sống và con người rất độc đáo của xứ Nghệ. Tôi đã có dịp làm quen với những bạn đồng nghiệp đáng mến về tính tình và tư

cách. Họ là những người làm chính trị chống Pháp hết hạn ở tù ra, hoặc những người trí thức có tâm huyết như: Nguyễn Đức Bính, Phan Kiêm Huy, Đỗ Đức Chúc, Nguyễn Năng Độ, Nguyễn Khoa Diệu Hồng, thầy Phúc, thầy Quang, cô Du...”⁽¹⁾.

Lấy chủ trương từ câu “Tiên học lễ, hậu học văn”, Trường Lê Văn rất được các bậc phụ huynh ưa chuộng. Trường mau chóng trở thành một trường tư thục nổi tiếng. Trường đóng ở vị trí nay là Nhà Văn hóa Thiếu nhi Việt Đức.

- Ngoài những trường trên đây, ở Vinh còn có trường tư thục Hồng Linh (Hồng Linh học hiệu), của thầy Nguyễn Đăng Long. Trường đóng ở số 1 Bis phố Lyautey, bắt đầu khai giảng từ ngày 1/7/1938. Ông Nguyễn Đăng Long thậm chí còn viết cả một cuốn sách, nhan đề “Một vài ý kiến về trường tư”. Trong cuốn sách này, ông Nguyễn Đăng Long đưa ra cách “học khoán”. Theo đó học trò muốn học khoán chỉ cần nộp trước một khoản tiền cho một chúng chỉ nhất định. Nhà trường cam kết nếu học xong thi không đỗ, nhà trường trả lại tiền. Nếu nhà trường không trả thì ông chủ nhà in Nguyễn Đức Tư, là người bảo lãnh sẽ trả thay...

(Tiếp theo trang 63)